Kulturális Szemle - 2025. XII. évfolyam, 2. szám - Nemzetközi kitekintés

DOI: https://doi.org/10.64606/ksz.2025201

Márkus Edina: Kulturális igazgatás és intézményrendszer Ausztriában

Absztrakt: A tanulmány Ausztria kulturális szabályozásának, kulturális intézmény- és tevékenységrendszerének a leíró bemutatását célozza. Magyar nyelven az aktuális helyzetre vonatkozóan hasonló áttekintést nem találtunk, ezt a hiányt igyekeztünk pótolni. Az ország kulturális helyzetének leíró bemutatásán túl az összegzésben a magyar helyzettel vonható párhuzamokra és különbségekre is igyekszünk rámutatni. A komparatív vizsgálat keretét a The Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe online monitoring- és adatbázis rendszer szolgáltatta, amely egységes struktúrát és tematikus egységeket biztosít az egyes nemzetek kulturális politikáinak rendszerszintű vizsgálatához. Továbbá a munkánk elméleti tanulmányokra, jogszabályokra, oktatáspolitikai dokumentumokra és statisztikai adatokra támaszkodik.

Abstract: The study aims to provide a descriptive presentation of Austria's cultural regulation, cultural institutions and activity system. We have not found a similar overview of the current situation in Hungarian, and we have tried to fill this gap. In addition to the descriptive presentation of the country's cultural situation, we also try to point out the parallels and differences with the Hungarian situation in the summary. The framework of the comparative study is provided by the online monitoring and database system The Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, which provides a uniform structure and thematic units for the systematic examination of the cultural policies of individual nations. Furthermore, our work relies on theoretical studies, legislation, educational policy documents and statistical data.

Márkus Edina: Debreceni Egyetem, Nemzeti Művelődési Intézet Nonprofit Kft.

Bevezetés

A tanulmány a Debreceni Egyetem „Kulturális igazgatás és intézményrendszer nemzetközi kitekintésben” című kutatásához kapcsolódik, amelynek célja európai kulturális politikák összehasonlító elemzése. A komparatív vizsgálat keretét a *The Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe* online monitoring- és adatbázis rendszer szolgáltatta, amely egységes

struktúrát és tematikus egységeket biztosít az egyes nemzetek kulturális politikáinak rendszerszintű vizsgálatához. A Compendium egy 1998 óta működő nemzetközi hálózat és tudásplatform, amelyet a Kulturális Együttműködésért Európai Szervezet (Council of Europe) és az ERICarts Institute kezdeményezett, majd független társulássá fejlődött, és jelenleg 43 európai ország adatbázisát tartja karban.

A kutatásunk fő célja az volt, hogy megvizsgáljuk a kulturális szabályozást, a kultúrafinanszírozást és a kulturális intézmény- és tevékenységrendszert európai országokban. Igyekeztünk az egyes, vizsgálatba bevont országok jellemzőit feltárni, a leíró bemutatáson túl, összevetni az egyes országok helyzetét, rámutatni a hasonlóságokra, különbségekre. Célunk egy átfogó, komparatív kutatás a kultúra területén, amely lehetővé teszi az egyes országok példáinak, tapasztalatainak megismerése révén a hazai rendszer fejlesztését.

Módszertanunk szerint az összehasonlítás alapját a Compendium egységes standardizált témablokkjai képezték, amelyek a kulturális politika legfontosabb dimenzióit reprezentálják.

Ezek a következők:

1. A kulturális politika történeti fejlődése és intézményi rendszere
2. A kulturális igazgatás rendszere és a döntéshozatali kompetenciák
3. A kulturális politika általános céljai és elveinek leírása
4. Napjaink kulturális politikai vitái és főbb kérdései
5. A jogi keretek és rendelkezések
6. A kultúra finanszírozása és forrásai
7. Kulturális intézmények és partnerségek
8. Kulturális részvétel és fogyasztás
9. Művészeti és kulturális oktatás

Az adatgyűjtés elsősorban dokumentumelemzés alapú volt: a Compendium országprofil szakpolitikai leírásai és a hozzájuk kapcsolódó statisztikai, összehasonlító modulok anyagát elemeztük. Ez a megközelítés lehetővé tette a nemzetközi és nemzeti kulturális politikák strukturált összehasonlítását, továbbá a mintában szereplő országok közötti eltérések és trendek feltárását egy közös fogalmi keret mentén.

A tanulmány az egyik vizsgálatba bevont ország (Ausztria) helyzetének leíró bemutatását célozza, néhány fenti dimenzióra kitérve. Az ország kulturális helyzetének leíró bemutatásán túl az összegzésben a magyar helyzettel vonható párhuzamokra és különbségekre is igyekszünk rámutatni. A munkánk elméleti tanulmányokra, jogszabályokra, oktatáspolitikai dokumentumokra és statisztikai adatokra támaszkodik.

Jelenlegi helyzet

Ausztria szövetségi állam, a kultúrára vonatkozó alapokat az alkotmány 15. cikkének általános záradéka határozza meg. A szövetségi alkotmány (Österreichische Bundesverfassung)

alkotmányerejű törvények összessége, ennek alapja a szövetségi alkotmánytörvény (Bundes-Verfassungsgesetz, rövidítve B-VG).

Nemzeti szinten a kultúrpolitika az osztrák Szövetségi Művészeti, Kulturális, Közszolgálati és Sportminisztérium (Bundesministerium Kunst, Kultur, öffentlicher Dienst und Sport – továbbiakban BMKÖS) művészetért és kultúráért felelős államtitkárának a felelőssége (Lungstraß & Ratzenböck, 2020: 4; Compendium…, 2024).

A Szövetségi Művészeti, Kulturális, Közszolgálati és Sportminisztérium (BMKÖS) 2024. június 21-én a 2021 óta tartó stratégiai folyamat eredményeként közzétette a „Szövetségi Kultúrpolitikai Irányelveket”. A BMKÖS nyolc cselekvési területet határozott meg a kultúrpolitika számára:

- innováció és digitalizáció,
- méltányosság és társadalmi felelősségvállalás,
- nemzetközivé válás,
- közönség és kulturális közvetítés,
- ökológia és fenntarthatóság,
- kultúra és kulturális örökség építése,
- kultúra támogatása és párbeszéd (Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, 2024).

Ezekből a cselekvési területekből vezetnek le 20 kultúrpolitikai irányelvet (lásd melléklet), ezek többek között: a „művészet szabadságának biztosítása”-tól az „új közönség megszólításáig” vagy a „méltányos fizetés lehetővé tételén” az „épített környezet aktív alakításáig” terjednek.

Az előző és a jelenlegi nemzeti kormányok, valamint a Bundesländer többsége törvényalkotási programokban és kulturális stratégiákban fogalmazza meg a művészettel, kultúrával és kultúrpolitikával kapcsolatos alapvető célkitűzéseit. Az elmúlt évek fő prioritásai eltérő jelentőséggel

- a feltörekvő művészek és a kortárs művészeti alkotás népszerűsítése;
- az osztrák művészek külföldi jelenlétének erősítése;
- a kulturális értékek közvetítésére, valamint a szélesebb nyilvánosság kulturális részvételének feltételeinek megteremtésére;
- a kulturális nevelés szerepének erősítése;
- a művészet és a kultúra iránti szélesebb körű érdeklődés felkeltése a gyermekek és fiatalok körében;
- a kulturális munka megfelelő keretfeltételeinek megteremtése, így a kulturális intézmények és a művészek támogatása, valamint munkakörülményeik javítása, valamint különösen a nők, valamint az új média és a film népszerűsítése (Lungstraß & Ratzenböck, 2020: 51; Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, 2024).

A nemzeti kultúrpolitika felelős továbbá a szövetségi kulturális intézményekért és a kulturális örökség védelméért (Compendium…, 2024).

További cél a tudás és információ demokratizálása a digitális és digitalizált kulturális javakhoz való hozzáférés, valamint a nemzetközi csere és együttműködés biztosítása révén (Compendium…, 2024). Az utóbbi időben nagyobb hangsúlyt kapott a művészetek magántámogatása.

Az ausztriai kultúrpolitika alakítását jellemző főbb jellemzők a közigazgatás minden szintjén három kategóriába sorolhatók: alapvető kulturális szolgáltatás, menedzsment/irányítás és társadalmi-politikai célok.

Alapvető kulturális szolgáltatás kapcsán elmondható, hogy Ausztriában a kultúrpolitika kötelezettséget vállal a művészet és a művészeti kifejezés szabadságának, a sokszínűség, a (nemek) egyenlőség, a pluralizmus, a minőség, a kreativitás és az innováció, az identitás és a nemzetköziesedés biztosítására. Biztosítja és ösztönzi a művészek általános feltételeit, valamint a művészethez és a kultúrához való egyenlő hozzáférést.

Az irányítás kapcsán fontos szempontnak tartják, hogy a kultúrpolitikai döntéseknek átláthatónak kell lenniük és a versenyen kell alapulniuk és a hatékonyság is meghatározó szempont. Ösztönzik a köz-magán együttműködéseket, a rugalmasságot, a decentralizációt, a hosszabb távú tervezési lehetőségeket, a szolgáltatásorientáltságot és az értékelést.

Társadalmi-politikai célok kapcsán a kultúrpolitika elkötelezett a részvétel, az integráció, a szociális biztonság, a képviselet mellett, valamint a kulturális szektor gazdasági hatásainak megértése érdekében (Compendium…., 2024).

A „nemzetközi kultúrpolitika” az osztrák külpolitika egyik pillére. A fő cél az, Ausztria mint modern, gazdag művészeti hagyományokkal rendelkező közép-európai ország képének népszerűsítése, kultúrával és tudománnyal (Markovic, 2021:1).

Ausztria nagymértékben támaszkodik egyedülálló kulturális és történelmi örökségére. A semlegesség elve mellett politikailag elkötelezett Ausztria reméli, hogy tartósan hozzájárulhat a békefenntartáshoz és a bizalomépítéshez, és ezáltal a nemzetközi párbeszéd központjaként pozícionálhatja magát (Markovic, 2021:1).

„Párbeszéd a kultúrák és vallások közötti párbeszéd” az osztrák külső kultúrpolitika egyik fő tematikus fókusza. Ausztria külső kulturális tevékenysége során intézményi szereplők igen változatos hálózatát alkalmazza, mint például az Österreich Institut, a külföldi osztrák könyvtárak és az osztrák kulturális fórumok (Markovic, 2021: 1).

A terület fő célkitűzései:

- Kapcsolatok ápolása más országokkal, valamint Ausztria mint kreatív és innovatív nemzet képének előmozdítása.
- „Kulturális hidak építése a világban”, valamint a kultúrák és vallások közötti párbeszéd előmozdítása.
- A bizalomépítés és a béke megőrzésének elősegítése, valamint az európai integráció folyamatának megkönnyítése (Markovic, 2021: 1).

Történeti előzmények

Ausztria 20. századi történelmét a Habsburg Birodalom hanyatlása, az I. világháború és a monarchia vége, valamint az 1919-től 1934-ig terjedő első köztársaság idején tapasztalható zavarok és bizonytalanságok, a hitleri annektálás jellemezte.

Németország, a második világháború és a német tartomány státusza 1938 és 1945 között, valamint a szövetséges megszállás időszaka a második köztársaság idején 1945 és 1955 között. Az államszerződés 1955-ös aláírásával Ausztria, mint „kulturális nemzet" elindult (Lungstraß, & Ratzenböck, 2020: 5).

A háború utáni kultúrpolitika főként presztízsorientált volt. Inkább a szövetségi színházak vagy fesztiválok támogatását részesítette előnyben, mint a kortárs irodalmi, színházi, képzőművészeti és zenei alkotásokat. A háború alatt a nácizmus által elűzött művészek és értelmiségiek többségét nem hívták vissza.

A háború utáni kultúrához való hozzáállás megváltozott az 1960-as és 1970-es évek általános európai politizálódásával és radikalizálódásával. A kulturális élcsapat politikai tényezővé vált, és a kultúrpolitikát ettől kezdve a társadalompolitika részeként ismerték el.

1975-ben fogadták el a nemzeti kultúrpolitikai intézkedéscsomagot, amelynek fő célja a lakosság kulturális szokásainak és iskolázottságának javítása, valamint a városlakók és a vidéki lakosság közötti szakadék csökkentése volt. Ez fordulópontot jelentett, mivel párbeszédet indított el a vezető testületek, a művészek, valamint a művészeti és kulturális oktatás és közvetítés területei között. Ekkor tették meg a döntő lépést a mostani művészetfejlesztési rendszer felé, amely a következő 25 év során fokozatosan bővült és finomodott, beleértve a különböző tanácsadó testületek (testületek, zsűri, bizottságok, kurátorok) létrehozását. Közreműködő testületeket is hoztak létre, amelyeket a kormány felügyelt és bizonyos mértékig a magánvállalkozásokhoz kötődnek.

Az 1980-as években az országban valóságos kulturális fellendülés kezdődött. A kulturális kiadások a megelőző 25 év éves összegének mintegy hétszeresére nőttek a számos nagyszabású rendezvény, fesztivál és nagykiállítás támogatásának köszönhetően. Az 1980-as évek végén a kultúrpolitika prioritásai megváltoztak, és a fókusz a kulturális szponzoráció és a privatizáció kérdéseire összpontosultak. 1988-ban a művészetek állami támogatását egy szövetségi törvény rögzítette: a Szövetségi Művészetek Promóciós Törvénye.

Az 1990-es években a fő téma a privatizáció volt, különösen olyan területeken, mint a musicalek, a népszerű operák és a múzeumok, amelyek nagyobb részesedést tudtak megszerezni a piacon, mint az avantgárd művészeti formák. A vállalkozói gondolkodás felértékelődött, és az 1995-ös EU-csatlakozás megerősítette a gazdaság elsőbbségét.

Komoly politikai fordulatot hozott 2000-ben a Néppárt (ÖVP) és a jobboldali Szabadságpárt (FPÖ) koalícióépítése. A kormány kultúrpolitikai céljai a közművelődési intézmények kiszervezésére és a kulturális költségvetés csökkentésére összpontosultak. Nagyobb hangsúlyt kapott a presztízskultúra, a kreatív iparágak és a gazdaságilag orientált projektek (például a turizmust növelő fesztiválok) népszerűsítése.

A következő két törvényhozási időszakban, 2007 és 2017 között ismét megváltozott a politikai környezet, amikor megerősítették a művészet és kultúra előmozdítása melletti elkötelezettséget. Az illetékes kulturális miniszterek kulturális intézkedéseket hajtottak végre, pl. ösztöndíjakat a feltörekvő művészek számára és intézkedéseket az osztrák művészek külföldön való nemzetközi

profiljának javítására. A kulturális területen a munkakörülmények javítása érdekében fokozták a művészek társadalombiztosításának reformjára irányuló erőfeszítéseket. További fókuszpont volt az osztrák filmipar támogatása, a szövetségi színházak és múzeumok támogatásának növelése, valamint az iskolai művészeti és kulturális oktatás fokozott támogatása.

A 2017-es osztrák parlamenti választások révén helyzetbe kerülő jobbközép koalíció kormányprogramjában a kultúra fogalmát hagyományosabbnak értelmezték, és egyre nagyobb hangsúlyt kapott a hatékonyság és a profitorientáltság. Az FPÖ okozta kormányválság eredményeként Ausztria 2019 májusa és októbere között átmeneti kormányt kapott. A 2019. szeptemberi általános választások után a Néppárt (ÖVP) és a Zöldek kormánya alakult, a művészet és kulturális terület államtitkársággá alakult.

Jogszabályi háttér

Ausztria szövetségi állam viszonylag független szövetségi tartományokkal. Az osztrák szövetségi alkotmány nem említi kifejezetten a művészetet és a kultúrát. A kulturális ágazatot szabályozó törvényi rendelkezéseket nem rögzítették átfogó kulturális törvényben. A kulturális ágazatra vonatkozó jogszabályok az egész jogrendszerben megtalálhatók: például a Szövetségi Alkotmánytörvényben vagy az Állampolgári Jogok Alaptörvényében.

Számos jogszabály van a területet érintően, a különleges szövetségi szabályozások vagy törvények a kultúra területén például: színésztörvény (1922), színházi foglalkoztatási törvény 2011-től; a Művészek Társadalombiztosítási Alapjáról szóló törvény (2001), a Művészek Társadalombiztosítási Alapjáról szóló törvény (KSVSG) 2011 óta; a műalkotások visszaszolgáltatásáról szóló törvény (1998; 2009); a művészetek támogatásáról szóló törvény (1981); gyűjteménykezelő társaságokról szóló törvény (1936); szerzői jogi törvény (1996); szövetségi művészeti támogatásokról törvény (1988); szövetségi múzeumi törvény (2002; 2013); szövetségi színházszervezési törvény (1998; 2015); műemlékvédelmi törvény (1923; 2013) stb.

A kultúra területét a Szövetségi Minisztériumi törvény szabályozza 2014 óta.

Kulturális igazgatás, intézményrendszer

Az elmúlt évtizedek váltakozó miniszteri irányítása után 2014-től a művészet, a kultúra és a kulturális örökség a Szövetségi Kancellária *(*Bundeskanzleramt BKA*)* része lett. A 2019 végi államtitkársággá történő átalakulás óta a művészeti és kulturális kérdések *a Szövetségi Művészeti, Kulturális, Közszolgálati és Sportminisztérium (BMKÖS) IV. „Művészet és Kultúra”* osztályának felelősségi körébe tartoznak, azonban számos minisztérium érintett bizonyos területeken keresztül. Ebben az alfejezetben ezt mutatjuk be.

A Művészeti és Kulturális Osztály feladata a kortárs művészet népszerűsítése Ausztriában, az osztrák művészek külföldi jelenlétének elősegítése, a művészeti és kulturális kínálat feltételeinek megteremtése, valamint a művészetben és a kultúrában való részvétel biztosítása az emberek többsége számára. További kérdések a műemlékvédelem és a kulturális örökség, valamint az EU kultúrpolitikája és a nemzetközi kulturális ügyek.

A Művészeti és Kulturális Osztály osztályai a következők:

- Dep. IV/10 Európai és nemzetközi kultúrpolitika
- IV/A Klaszter Művészet, Kultúra és Finanszírozási politika
- Dep. IV/A/1 Érmek és díjak, rendezvényszervezés, speciális projektek, digitalizálás
- Dep. IV/A/2 Zene és előadóművészet
- Dep. IV/A/3 Film
- Dep. IV/A/4 Műemlékvédelem, örökség, proveniencia és műkincs-visszaszolgáltatás
- Dep. IV/A/5 Irodalom és kiadás, Könyvtárak
- IV/B Klaszter Beruházásmenedzsment
- Dep. IV/B/6 Vizuális művészetek, építészet, design, divat, fényképezés, videó- és médiaművészet
- Dep. IV/B/7 Kulturális kezdeményezések, népi kultúra
- Dep. IV/B/8 Szövetségi színházi beruházások kezelése
- Dep. IV/B/9 Beruházások Kezelés Szövetségi Múzeumok és egyéb jogi személyek

A Művészeti és Kulturális Osztály felelősségi körébe tartozó intézmények a következők:

- Osztrák Szövetségi Színházak Holdingja
- Osztrák Szövetségi Múzeumok
- Osztrák Nemzeti Könyvtár (ÖNB)
- Osztrák Filmintézet (ÖFI)
- Artothek (művészeti gyűjtemény, amely a szövetségi hatóságok által beszerzett műalkotásokat kezeli)
- Österreichische Fotogalerie (a salzburgi Rupertinummal együtt)

Az osztrák nemzetközi kultúrpolitika kiemelt feladatai a *Szövetségi Európai, Integrációs és Külügyminisztérium Kultúrpolitikai Főigazgatóság*ának (Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres, BMEIA) hatáskörébe tartoznak. A *Kultúrpolitikai Főosztály* (V. szakasz) négy részlegre oszlik:

- V.1 - Szakpolitikai és jogi kérdések, kulturális megállapodások, kulturális költségvetés és értékelés
- V.2 - Kulturális és tudományos rendezvények szervezése külföldön
- V.3 - Kultúrák és vallások tudományos együttműködése és párbeszéde
- V.4 - Multilaterális kultúrpolitikai és sporttal kapcsolatos ügyek

Ausztria képviselete az uniós és nemzetközi kulturális testületekben a BMEIA és a Szövetségi Művészeti, Kulturális, Közszolgálati és Sportminisztérium IV. „Művészetek és Kultúra” osztályának IV/10 európai és nemzetközi kultúrpolitikai osztálya közötti szoros egyeztetés alapján valósul meg. A BMEIA kulturális fórumain és ügynökségein keresztül részt vesz az EUNIC (European Union National Institutes for Culture) keretében. Ausztria az UNESCO aktív tagja.

A nemzetközi kulturális politikákat és együttműködési tevékenységeket a BMEIA által kiadott éves *Osztrák Kultúra Külföldön Évkönyve ismerteti.* A jelenlegi külföldre irányuló kultúrapolitika feladatait és célkitűzéseit a *Nemzetközi Kultúrpolitikai Koncepció* fogalmazza meg.

A kultúrával foglalkozó egyéb minisztériumok:

Az *Oktatási, Tudományos és Kutatási Minisztérium* (Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung – BMBWF*);* a BMEIA-val együtt felelősséget vállal a következőkért:

- osztrák tanulmányi központok és tanszékek (professzorok)
- tudományos és oktatási attasék
- az OeAD (Osztrák Oktatási és Kutatási Nemzetközi Együttműködési Ügynökség)

A BMBWF emellett felelős az Oskar Kokoschka állami díjért is, amelyet kétévente ítélnek oda egy-egy képzőművésznek munkája elismeréseként.

A (kulturális) turisztikai kérdések felelőse a *Mezőgazdasági, Régiók és Idegenforgalmi Minisztérium* (Bundesministerium für Landwirtschaft, Regionen und Tourismus, BMLRT).

A kreatív iparágakat (pl. építészet, dizájn, tévé, reklám stb., valamint az "Evolve" kezdeményezést (a kreatív iparágakat támogató program), illetve a filmre vonatkozó kétoldalú megállapodásokat a *Digitális és Gazdasági Minisztérium* tartja fenn (Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort, BMDW).

A *Szövetségi Belügyminisztérium* (Bundesministerium für Inneres, BMI) a bevándorlási, menekültügyi, vízumok, tartózkodási engedélyek, művészek munkavállalási engedélyei és adatbiztonsági ügyekért felel. A minisztérium felelős a holokausztról való megemlékezésért is, és támogatja az osztrák holokauszt emlékművet, az "emlékezési szolgálatot" és az alternatív civil és szociális szolgáltatásokat szervező társaságot, valamint a Mauthausen Emlékművet.

Kulturális részvétel és aktivitás

2022 őszén a SORA (SORA – Institute for Social Research and Consulting) a Szövetségi Művészeti, Kulturális, Közszolgálati és Sportminisztérium megbízásából készített társadalomtudományi alaptanulmányt a kulturális részvételről Ausztriában. A tanulmány fókuszában az osztrák kulturális intézmények közönségének vizsgálata állt. Megállapítják, hogy a kulturális tevékenységek a szabadidős tevékenységek lényeges részét képezik az ausztriai emberek számára. 2022-ben az osztrákok 85%-a naponta vagy hetente többször néz televíziót vagy streaminget vagy televíziós műsorokat hallgat, 78%-uk rendszeresen hallgat zenét. 34% rendszeresen olvas könyvet. A kulturális rendezvények látogatása az osztrákok 22%-a számára a szabadidős tevékenységek rendszeres részét képezi (Schönherr & Glase, 2023: 2).

A 2003-as évhez képest az emberek a kulturális eseményeken és helyszíneken havonta többször is részt vesznek, a résztvevők aránya 10 százalékponttal nőtt. Az a vélemény, hogy az otthoni kulturális tevékenységek versenyben állnak a kulturális intézmények látogatásával az intézet

felmérése alapján nem erősíthetők meg. Az időhiánnyal rendelkező emberek a kulturális tevékenységeket gyakrabban otthonukban végzik, azonban az idősebbek, a nyugdíjasok és a 34 év alattiak inkább preferálják a kulturális események személyes látogatását (Schönherr & Glase, 2023: 2).

Kulturális események, kulturális intézmények, helyszínek látogatását is vizsgálták. Ami a látogatások konkrét számát illeti, az emberek 19%-a nem volt 2022-ben a vizsgált tizenkét kulturális intézmény közül egyetlenegyben sem, 81%-a igen. Átlagosan ez a 81% tizenhárom alkalommal vett részt kulturális rendezvényeken vagy látogatott kulturális intézményekbe.

A válaszadók valamivel több, mint a fele (54%) járt moziba 2022-ben, vagy keresett fel történelmi emlékeket (pl. kastélyok, kastélyok, templomok). Ha a mozilátogatók számát a legutóbbi lakossági felméréshez viszonyítjuk (2007-hez), stabil maradt. Az emberek 45%-a járt múzeumba, ez az arány 2007-ben még 54% volt. Pop, rock, jazz vagy egyéb koncerteken a válaszadók 34%-a vett részt. A lakosság 27%-a járt színházba, 2007-ben ez az arány még átlagosan 34% volt (IFES, 2007; Schönherr, D & Glase, H., 2023 :2).

Az emberek 23%-a járt művészeti galériába, 20 % látogatott musicalt, 2007-ben ez még 30% volt. Szintén körülbelül ötödük vett részt komolyzenei hangversenyen, a látogatók aránya ezen a területen 2007-hez képest 9 százalékponttal csökkent. Operákat, operetteket, felolvasásokat és tánc-, ill. balettelőadásokat a lakosság 13-15%-a látogatott 2022-ben (Schönherr & Glase, 2023: 3).

A megkérdezettek összesen 18%-a a „rendszeres látogatók”, 4%-a „intenzív kulturális látogatók”, az emberek többsége, 59%-a „perifférikus látogató, 19%-a a nem látogatók kategóriájába sorolható a kutatók szerint (Schönherr & Glase, 2023: 3).

A kulturális látogatások motivációs hátterét is próbálták feltérképezni. A válaszadók az alacsonyabb árakat, a szélesebb kulturális kínálatot, a több szabadidőt és a filmek, koncertek, előadások vagy kiállítások nagyobb kínálatát említették, mint a nagyobb kulturális részvétel lehetséges mozgatórugóit. Ugyanakkor mind az árérvet, mind a szélesebb kulturális kínálat iránti igényt is érdemes átgondolni. A válaszadók 40%-a, különösen azok, akik olcsóbb árakat és jobb ajánlatot szeretnének azt is mondják, hogy több információt szeretnének a jelenlegi árakról és a jelenlegi kulturális programról. Közben a barátok és ismerősök személyes ajánlásai még mindig a legfontosabbak, mint a fő információforrás.

A közönség felé fordulás, a közönség sokszínűségének, feltárása, igényeinek megértése is megfigyelhető. A FokusPublikum (Koncentrálj a közönségre) című 2023-as kiadvány (Haupt-Stummer & Sattlegger, 2023a) a minisztérium és 64 szakértő közös munkája, az elméleti kérdésektől a gyakorlati tapasztalatokig próbálja feltárnia közönség kérdéskörét, megismertetve a művészek, kulturális kezdeményezések és intézmények, valamint a kulturális közvetítés és a tudomány álláspontját. A következő kérdésekre keresik a választ: Kikből áll Ausztria művészeti és kulturális közönsége? Milyen igényei és kívánságaik vannak a kulturális rendezvényekre látogatóknak? Milyen különbségek vannak a városok és a vidéki területek, a kialakult intézmények és az új kezdeményezések között? Hogyan kommunikálunk, kit érünk el és ki hiányzik? És mit tanulhatunk egymástól? (Haupt-Stummer & Sattlegger, 2023b: 9)

A közönségre fókuszáló kiadvány célja, hogy láthatóvá tegye az osztrák kulturális és művészeti terület sokszínűségét, és ezáltal a közönség sokszínűségét, azonosítsa a kihívásokat, valamint megragadja és hozzáférhetővé tegye azokat az ismereteket és gyakorlati tapasztalatokat,

amelyeket a kulturális és művészeti terület a közönség kapcsán alkalmazhat. Ez a kiadvány, ha egy az egyben át nem is vihető, de mégis más országok számára is hasznos ismereteket, megállapításokat tartalmaz.

Finanszírozás és támogatás

A finanszírozási adatokat tekintve a kulturális kiadások 7,9 százalékos növekedése jellemző. Az elérhető legfrissebb adatok szerint a szövetségi kormány művészetre és kultúrára fordított összes kiadása a költségvetésből 2022-ben 472,475 millió euróról (2021) 509,709 millió euróra (2022) emelkedett. Ez 37,234 millió eurós, 7,9%-os növekedésnek felel meg (Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, 2023a).

Ebből 128,744 millió eurót költöttek művészeti finanszírozásra, 11,079 millió euróval, 9,4%-kal többet, mint 2021-ben. A többletkiadás minden művészeti ágazatban a méltányos bérezésre, a Bregenzi Fesztivál általános felújítására és az előkészületekre folyt be, továbbá a 2024-es Európa Kulturális Fővárosa címre. Az említett összegek nem tartalmazzák a Covid-19 válságkezelési alapból származó további forrásokat, amelyeket 2022-ben is elérhetővé tettek olyan eszközökön keresztül, mint az SVS (Die Sozialversicherungsanstalt der Selbständigen - Önálló Vállalkozók Társadalombiztosítási Intézete) áthidaló finanszírozása vagy a művészek társadalombiztosítási pénztárának Covid-19 alapja.

2020 óta hozott koronavírus-járvány elleni intézkedések példátlanok Ausztria számára. A COVID 19 járvány kulturális életre gyakorolt hatása olyan helyzethez vezetett, amely gazdaságilag érintette a művészeti és kulturális ipart, valamint sok művészetben és kultúrában dolgozó embert. A szövetségi kormány intézkedései a járvány hatásainak leküzdésére ezért számos speciális támogatást tartalmaztak a kulturális szektor számára: 2022. december 31-ig összesen 405,009 millió eurót fizettek ki.

A művészeti és kulturális költségvetésnek az igazgatási struktúráktól való függetlenítése érdekében a minisztérium 2022. évi művészeti és kulturális jelentése a korábbi évekhez hasonlóan egységes módon összegzi a finanszírozási adatokat. A University of Music and Performing Arts Vienna által kidolgozott és a Statistics Austria és a szövetségi az osztrák statisztikai hivatal és a szövetségi tartományok által használt rendszerben 17 fő kategóriát/támogatási területet különböztetnek meg a kulturális ágazatban.

„LIKUS rendszer[1]” egy olyan rendszer, amelyben minden egyes finanszírozás egy-egy tárgykörhöz rendelhető. 17 fő kategóriát különböztet meg a kulturális szektorban.

Finanszírozási területek:

- 1 Múzeumok, levéltárak, tudomány;
- 2 Építészeti örökség, műemlékvédelem;
- 3 Hagyományőrzés;
- 4 Irodalom;

- 5 Könyvtárak;
- 6 Sajtó;
- 7 Zene;
- 8 Előadóművészet;
- 9 Képzőművészet, fényképezés;
- 10 Film, mozi, médiaművészet;
- 11 Rádió, TV;
- 12 Kulturális kezdeményezés;
- 13 Képzés, továbbképzés;
- 14 Felnőttképzés;
- 15 Nemzetközi kulturális csereprogramok;
- 16 Fesztivál, nagyrendezvény;
- 17 Egyéb

A LIKUS 11-es (rádió, televízió), 13-as (képzés, továbbképzés) és 14-es (felnőttképzés) kategóriában nincs adat.

1. táblázat Művészet és kultúra finanszírozási kiadásai
LIKUS kategóriák szerint 2021, 2022

(Forrás: Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, 2023a: 21-22.)

	2021	2022
Múzeumok, levéltárak, tudomány	114.475.312,52	122.762.017,12
Építészeti örökség, műemlékvédelem	36.679.550,64	34.402.968,80
Hagyományőrzés	595.243,00	556.825,00
Irodalom	12.373.868,57	12.780.369,75
Könyvtárak	29.991.303,96	30.988.373,60
Sajtó	968.884,00	1.196.449,00

Zene	10.412.995,22	14.653.720,10
Előadóművészet	192.670.593,00	205.704.563,00
Képző- és fotóművészet	12.624.599,39	12.440.198,86
Film, mozi, médiaművészet	28.936.025,89	30.447.209,00
Kulturális kezdeményezések	5.558.659,51	6.996.964,49
Nemzetközi kulturális csere	2.101.744,20	4.144.437,43
Fesztiválok, nagyrendezvények	22.980.703,00	30.535.148,00
Egyéb	2.105.986,68	2.100.661,80
Összesen	472.475.469,58	509.709.905,95

Ahogyan az 1. táblázat adataiból láthatjuk a 7,9 százalékos növekedés a szakterület kiadásait illetően a számos ágazat között oszlik meg, a Múzeumok, leváltárak, tudomány; az Irodalom; a Könyvtárak; a Sajtó; a Zene; az Előadóművészet; a Film, mozi, médiaművészet; a Kulturális kezdeményezések; a Nemzetközi kulturális csere; a Fesztiválok, nagyrendezvények területek több forrás tudtak gyűjteni, így növekedett a kiadásuk. Különösen emelkedek a Nemzetközi kulturális csere és Fesztiválok, nagyrendezvények kiadásai.

Ausztriában az utóbbi években a kulturális területen dolgozók bérezésének rendezése is prioritás. A kulturális szektorban dolgozó művészek és alkalmazottak méltányos bérezési stratégiájának kidolgozása érdekében a BMKÖS 2022 februárjában munkacsoportot kezdeményezett - szövetségi államokkal, városi és önkormányzati szövetségekkel, valamint a művészeti és kulturális szektor érdekképviseleteivel. Az úgynevezett méltányos bérszakadék felmérése érdekében a BMKÖS felmérést készített az osztrák kulturális cégek és intézmények körében.

Az eredmények alapján a szövetségi kormány végül 6,5 millió eurós további finanszírozást bocsátott rendelkezésre a méltányos fizetési intézkedésekre a 2022-es kísérleti szakaszban. Ezeket a Művészeti és Kulturális Tagozat meglévő finanszírozási programjainak részeként juttatták el, és szerződésben a meglévő fizetések és díjak emelésére irányozták elő.

2022-ben összesen 6 396 330 eurót osztottak szét a Fair Pay programban – ez a teljes művészeti finanszírozási keret mintegy 4,9%-ának felel meg.

A nemek közötti egyenlőség is kiemelt figyelmet kap a kulturális területen, a művészeti finanszírozás elosztásában évek óta fontos szempont Ausztriában a kultúrpolitikában és a művészetfinanszírozásban. Emiatt 2007 óta nemi szempontok szerint értékelik a közvetlenül az

egyes művészekhez eljutó pénzügyi transzfereket. 2022-ben összesen 1670 jutalmat osztottak ki magánszemélyeknek, 10 596 803 euró támogatási összeggel.

Ebből 774 finanszírozás (46%) férfiakhoz, 896 finanszírozás (54%) nőkhöz jutott; Abszolút számokban ez a férfiaknál 4 609 518 euró (43%), a nőknél pedig 5 987 285 euró (57%). E díjak közül 1526 ösztöndíj és projektfinanszírozás volt, összesen 9 735 383 euró értékben. Ebből a művészek 704 projektre 4 236 748 eurót (44%), a női művészek 822 projektre 5 498 635 eurót (56%) kaptak. Ösztöndíjanként és projektenként átlagosan 6018 eurót kaptak a férfiak és 6689 eurót a nők (Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, 2023a: 32).

Összegzés

A tanulmány az ausztriai kulturális területre vonatkozóan történeti, szabályozási, intézményrendszerre vonatkozó áttekintés. Egy leíró, helyzetképet bemutató vállalással készült. Ami a leírás után érdekességként megfogalmazható óhatatlanul a hazai viszonyokkal összevetésben, hogy jóval decentralizáltabb a rendszer, a tartományi önállóság nagyobb. A szövetségi szint leginkább a stratégia megfogalmazásában, az irányelvek kidolgozásában, a fókuszpontok meghatározásában kap szerepet. A kultúrát és egyes területeit érintő gyakorlati problémákra (művészek helyzete stb.) próbál válaszokkal szolgálni.

Ami hasonlóság még a magyar kulturális területtel összevetésben, hogy a nagy, átfogó szakterületi intézmények egy része állami tulajdonnal, de nonprofit gazdasági fenntartásba került. Továbbá hasonlóan a hazai helyzethez, megjelenik a mecenatúrára szerepének növelése a finanszírozásban, mint cél.

Ami rendkívül pozitív példa, hogy a minisztérium az 1970-től kezdődően minden évben teljesen nyilvánossá teszi a kulturális területre vonatkozó beszámolót (Alles Kunst- und Kulturberichte…, 2024). Teljesen transzparensek az elért eredmények, a finanszírozási adatok akár az intézmény, akár a magánszemélyeknek juttatott díjakat, ösztöndíjakat tekintjük.

A COVID-2019 helyzetre való reagálás, a kulturális és művészeti szektornak való komoly segítségnyújtás, a bérezési helyzet rendezése és a nemek közötti egyenlőség, mint prioritás is kiemelhető, mint igen előremutató és követendő példa.

A közönség felé fordulás, a közönség sokszínűségének, feltárása, igényeinek megértése is megfigyelhető. Haupt-Stummer & Sattlegger által szerkesztett kötet tanulságaként a szerzők megállapítják, hogy a különböző szektorok, intézmények, térbeli és időbeli lehetőségek eltérő igényeket, kultúrafelfogást és – végső soron – a közönség eltérő definícióit hozzák magukkal. A hangsúly a különböző helyzetek, területek közötti párbeszéden és a know-how cseréjén van. Fontosnak tartják. hogy az legyen világos, hogy milyen kihívások vannak, mit tanultak vagy tanulnak egymástól az egyes intézmények. Min szükséges változtatni és milyen igények feltételeznek kivételes bánásmódot.

Felhasznált irodalom:

- Alle Kunst - und Kulturberichte: 1970 bis 2022 https://www.bmkoes.gv.at/kunst-und-kultur/service-kunst-und-kultur/publikationen/kunst-und-kulturberichte.html Letöltés ideje:2024. 05.12. 22.00h
- Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, Sektion Kunst und Kultur. (2023). *Kunst- und Kulturbericht 2022.* Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, Sektion Kunst und Kultur
- Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport (2024). *Kulturpolitischen Leitlinien des Bundes.* Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, Sektion Kunst und Kultur
- Compendium of Cultural Policies & Trends/ Database/Search by country / Country profile: https://www.culturalpolicies.net/database/search-by-country/country-profile/?id=3 Letöltés ideje: 2024.07.05. 12.00 h
- Haupt-Stummer, C & Sattlegger, I (Hg.). (2023a). *Fokus Publikum*. Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, Sektion Kunst und Kultur
- Haupt-Stummer, C. & Sattlegger I. (2023b). Einleitung. In. Haupt-Stummer, C. & Sattlegger, I (Hg.). *Fokus Publikum*. Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, Sektion Kunst und Kultur
- Institut Für Empirische Sozialforschung (IFES) (2007). Kultur-Monitoring Bevölkerungsbefragung Studienbericht. Institut Für Empirische Sozialforschung
- Lungstraß, A & Ratzenböck, V. (2020): Compendium. Cultural policies and trends. Country Profile Austria. Association of the Compendium of Cultural Policies and Trends, "Compendium of Cultural Policies and Trends," 20th edition 2020. Available under: https://www.culturalpolicies.net ISSN: 2222-7334.
- Markovic, D. (2021). “Austria. At a Glance,” In: Anheier, H. K. and Institut für Auslandsbeziehungen (eds.). The *External Cultural Policy Monitor*. Stuttgart, Institut für Auslandsbeziehungen
- Schönherr, D & Glase, H. (2023). *Kulturelle Beteiligung in Österreich Besuch von Kulturveranstaltungen, Kultureinrichtungen und -stätten Endbericht*. *Executive Summary* SORA – Institute for Social Research and Consulting

Melléklet:

Szövetségi Kultúrpolitikai Irányelvek

(Forrás: Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Spor 2024. Kulturpolitischen Leitlinien des Bundes. Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, Sektion Kunst und Kultur 13-16.)

A Szövetségi Művészeti, Kulturális, Közszolgálati és Sportminisztérium (BMKÖS) 2024. június 21-én a 2021 óta tartó stratégiai folyamat eredményeként közzétette a „Szövetségi Kultúrpolitikai Irányelveket”. A BMKÖS nyolc cselekvési területet határozott meg a kultúrpolitika számára:

innováció és digitalizáció; méltányosság és társadalmi felelősségvállalás; nemzetközivé válás; közönség és kulturális közvetítés; ökológia és fenntarthatóság; kultúra és kulturális örökség építése; kultúra támogatása és párbeszéd. (Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport, 2024).

Ezekből a cselekvési területekből származik az alábbi 20 kultúrpolitikai irányelv.

1. A művészet szabadságának biztosítása

A művészet szabadságának védelme

A művészet szabadsága a demokrácia egyik sarokköve. Művészet és kultúrpolitika ezért nem avatkozhat bele a programokba, hanem inkább garantálnia kell a szabad a művészet és a kultúra szabad fejlődését.

2. A sokszínűség és a nyitottság támogatása

A művészet és a kultúra a kornak megfelelően zajlik, és társadalmi hatást fejthet ki. A művészet- és kultúrpolitika számára ez például a nemek közötti egyenlőség és a társadalom sokszínűségének biztosítását jelenti. Fontos figyelembe venni a támogató művészeket és kulturális intézményeket valamint olyan struktúrák kialakítani, amelyek egyrészt nyitottak az új és innovatív dolgokra másrészt pedig a bevált és történelmileg kialakult eredményekre.

3. A finanszírozási politikát közérthető módon mutassa be

A szövetségi kormány a szövetségi államokkal és önkormányzatokkal együtt veszi át az irányítást. Felelősség a művészet és a kultúra nyilvános népszerűsítéséért. Az átlátható művészet- és kultúrpolitika minden finanszírozási tevékenységre vonatkozik. Minden lehetséges finanszírozási kedvezményezett és a nyilvánosság számára is érthető kell legyen. A szövetségi kormány vállalja továbbá, hogy saját adminisztratív intézkedéseinek rendszeres értékelését.

4. A finanszírozási politika kialakítása a jövőre nézve

A művészeti és kulturális politikának biztosítania kell a pénzügyi fenntarthatóságot a következők tekintetében a sokszínű kulturális kínálat, a kulturális infrastruktúra és a társadalmi szempontok. Az infláció és más gazdasági tényezőknek a finanszírozási tevékenységekre gyakorolt hatását figyelembe kell venni.

5. A magánszféra elkötelezettségének erősítése

Az erőteljes állami finanszírozás mellett a magánfinanszírozás is fontos szerepet játszik és jelentős mértékben hozzájárul a sokszínű kulturális helyzethez. A közszféra esetében ezért alapvető fontosságú, hogy a közszféra továbbra is támogassa a művészet és a kultúra iránti magánkötelezettségeket.

6. A művészeti és kulturális intézmények támogatása

Ausztria művészeti és kulturális intézményei a legjelentősebbek közé tartoznak a világon. A Művészeti és Kulturális Minisztérium osztozik a felelősségben a fenntartásért és a további pozíciójának a lehető legjobb módon történő fenntartásáért és további bővítéséért.

7.Ausztria nemzetközi pozíciójának továbbfejlesztése

A művészeti és kulturális alkotás nem ér véget a nemzeti határoknál. Ausztria művészei és kulturális intézményei profitálnak ebből, a nemzetközi láthatóság, a határokon átnyúló csere és együttműködés hasznos. A Művészeti és Kulturális Minisztérium politikája ezt figyelembe veszi és a nemzeti igények alapján finanszírozási lehetőségeket biztosítanak a nemzetközi megjelenésben.

8. A művészet és a kultúra minél több ember számára legyen elérhető

A művészetnek és a kultúrának mindenki számára elérhetőnek kell lennie, függetlenül attól, hogy kikről van szó, milyen a társadalmi, gazdasági vagy kulturális hátterük.

9. Új közönség elérése

A művészet és a kultúra óriási demográfiai kihívásokkal néz szembe. A művészet- és kultúrpolitikának ezt fel kell ismernie, és új megközelítéseket kell lehetővé tennie. Ezért van szükség a művészeti és kulturális nevelésre.

10. Megfizethető kulturális élmények lehetővé tétele

A művészet és a kultúra önmagában is érték, de nem szabad, hogy elitprogram legyen a költségesség miatt. A művészeti és kulturális politikának ezért hozzáférést kell biztosítania minden ember számára.

11. Az átalakulás előmozdítása

A kultúrpolitika feladata, hogy a művészetet és a kultúrát a lehető legjobban támogassa. A lehető legjobban támogassa, különösen az átalakulási folyamatokban. Ez azt jelenti, hogy olyan keretfeltételeket, hogy a digitalizációtól kezdve a szükséges folyamatok a hozzáférhetőségen és a sokszínűségen át az ökológiai fenntarthatóságig megvalósulhassanak.

12. A digitalizáció lehetőségként való felfogása

A digitális átalakulás gyorsan halad. Ezt lehetőségként kell felfogni. A kultúrpolitikának támogatnia kell a művészeket és a kulturális intézményeket abban, hogy hogy kihasználják a digitális teret és az új technológiai lehetőségeket. Ahol csak lehetséges, a kulturális örökséget is hozzáférhetővé kell tenni a digitalizáció révén akadálymentesen hozzáférhetővé tenni.

13. A fenntartható gyakorlat előmozdítása

Az éghajlati válság közös, globális kihívás. A környezettudatos művészet- és kultúrpolitika a fenntartható, éghajlat-barát és erőforrás-kímélő gyakorlatok támogatása a művészet és a kultúra területén.

14. Az épített környezet aktív alakítása

Épített környezetünk önmagában is kincs. A műemlékvédelem központi kultúrpolitikai feladat. Az épített kultúrát minden kérdésben átfogó alapelvként kell kezelni figyelembe kell venni.

15. A művészek életkörülményeinek javítása

Sok művész és kulturális dolgozó munka- és életkörülményei atipikusak, és csak korlátozottan hasonlíthatók össze más ágazatokkal. Ezeket a sajátosságokat azonosítani kell, és figyelembe kell

venni - különösen más szakpolitikai területekkel folytatott párbeszéd során.

16. A méltányos bérezés lehetővé tétele

A művészeti és kulturális munkát megfelelően meg kell fizetni. A Művészeti és Kulturális Minisztérium mint finanszírozó szerv - más szövetségi minisztériumokkal, regionális hatóságokkal és magukkal a kulturális intézményekkel együtt - szintén felelősséggel tartozik ezért. A keretfeltételeket úgy kell megszervezni, hogy hogy a méltányos díjazást lehetővé tegyék, és hogy a művészek és a kulturális intézmények önkizsákmányolását megakadályozzák.

17. A méltányosság és a tiszteletteljes együttműködés biztosítása

A művészeti és kulturális politika célja, hogy támogassa a művészeti és kulturális ágazatot a a méltányos munkafeltételekhez vezető úton és munkafeltételek és a tiszteletteljes együttműködés érdekében. Hatalommal való visszaélés, szexuális zaklatásnak és kizsákmányolásnak nincs helye.

18. Felelősségvállalás

A felelős művészet- és kultúrpolitika a múlttal és a jelennel való tudatos foglalkozást jelenti. Ez többek között a következőkben tükröződik: aktív emlékezetkultúrában, a rasszizmus és a rasszizmus elleni következetes állásfoglalásban és a diszkrimináció ellen, valamint a háborúk és üldöztetések áldozataival való szolidaritásban.

19. Koordinációs feladatok vállalása

A kulturális ügyekért való felelősség Ausztriában megoszlik a szövetségi kormány és a szövetségi államok között. A szövetségi rendszerben a szövetségi kormány belső és külső, például uniós szintű koordinációs feladatokat lát el.

20. Párbeszédben maradni

A demokratikus kultúrpolitika párbeszédet és részvételt igényel – a művészekkel és a kulturális ágazattal, valamint a többi támogató szervezettel, hatóságokkal, a szakpolitikai területekkel és a közvéleménnyel.

[1] LIKUS-Systematik (Länderinitiative Kulturstatistik), LIKUS rendszer (állami kulturális statisztikai kezdeményezés)